

**Özel Gereksinimli Bireylerin Hakları Konusunda Aile Farkındalığına İlişkin Nitel Bir
Araştırma**

**A Qualitative Research About Family Awareness On The Rights Of Individuals With
Special Needs**

Ayça ORHAN

Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal
Bilimler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Eğitim, Türkiye.

ayca.orhan2@ogr.sakarya.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3223-0655

Neslihan ÖZDEMİR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yabancılar İçin
Türkçe Öğretimi, Türkiye.

nesslihanozdemir@outlook.com

ORCID: 0009-0008-6536-3351

Elif VARLICA

Öğretmen, Fevzi Çakmak İlkokulu, Serdivan, Sakarya, Türkiye.

varlicaeliff@gmail.com

ORCID: 0009-0003-1898-7501

Sezer ÇALIŞKANOĞLU

Öğretmen, Kazimiye İlkokulu, Hendek, Sakarya, Türkiye

sezercaliskanog@gmail.com

ORCID: 0009-0000-7155-4703

Abstract

Children are the most critical elements shaping the future of societies. Families strive diligently to ensure their children grow up as healthy individuals and secure a promising future. Among the fundamental rights inherently granted to every child are rights to education, life, shelter, and health. Children's rights aim to define and safeguard these fundamental rights for all children worldwide. Moreover, specific rights have been established and their implementation emphasized for individuals requiring special education. Rights provides individuals with equal opportunity to learn without discrimination. Children with special needs have the opportunity for lifelong learning, starting from pre-school education. Recognizing and protecting these rights granted to children is of great importance for all children. Families have the biggest responsibility in this regard. This study aims to conduct an in-depth analysis of the awareness levels of families with children with special needs regarding their children's legal rights, by examining children with special needs under specific categories. In the study, the phenomenology research design, one of the qualitative research methods, was employed. Interviews were conducted with de families who lived in Sakarya from 12 different school of 65 the care of children with special needs. The findings suggest that families are unaware of some of their rights, and the sources of information available to them are insufficient. Families primarily obtain information from the Guidance and Research Center. It can be argued that increasing family education programs would help individuals become more informed. It should be considered that training and initiatives focusing on a rights-based approach are necessary to raise awareness and advocate for the rights of families.

Keywords: Special Education, Rights of Children with Sprecial Needs, Family Awareness.

Özet

Çocuklar, toplumların geleceğini şekillendiren en önemli unsurlardır. Her çocuğun doğuştan sahip olduğu temel haklar arasında eğitim, yaşam, barınma ve sağlık gibi haklar bulunmaktadır. Çocuk hakları, dünya genelinde tüm çocukların sahip olduğu bu temel hakları tanımlamakta ve korunmasını amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için de belirli haklar tanımlanmış ve uygulanması önem arz etmektedir. Haklar bireylere fırsat eşitliği sağlayarak, ayrımcılık olmadan öğrenim imkânı sağlar. Özel eğitime ihtiyaç duyan bu çocuklar, okul öncesi eğitimden başlayarak ömür boyu öğrenim imkanına sahiptirler. Çocuklara verilen bu hakların bilinmesi ve korunması tüm çocuklar için önem arz etmektedir. Bu konuda en

büyük sorumluluk ailelere düşmektedir. Bu çalışmada, özel gereksinimli çocuklara sahip ailelerin, çocuklarının yasal hakları konusundaki farkındalık düzeylerini incelemek amacıyla özel gereksinimli çocuklar belirli kategoriler altında ele alınarak derinlemesine bir analiz yapılması hedeflenmiştir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji kullanılmıştır. Sakarya ilinde bulunan 12 farklı okulda öğrenim gören 65 özel gereksinimli çocuğun aileleri ile görüşme yapılmıştır. Bulgular ailelerin bazı haklarından haberdar olmadıklarını, haber alma kaynağının yetersiz olduğunu göstermektedir. Aileler sadece Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nden bilgi almaktadırlar. Aile eğitimlerinin artırılarak bireylerin daha bilinçli olmasını sağlayacağı düşünülebilir. Hak temelli yaklaşımla ailelerin haklarının farkındalığı ve savunuculuğu konusunda eğitimler ve çalışmaların gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, Özel Gereksinimli Çocukların Hakları, Aile Farkındalığı

GİRİŞ

Dünyada değişen koşullar ve teknolojinin de gelişimi ile çocukların eğitimine fazlaca önem verilmektedir. Çocuklar, toplum tarafından geleceğin belirleyici bir parçası olarak kabul edildiği için değerlidirler. Çocuklar hukukta da öncelikli durumdadır. Çünkü çocuklar, toplumun özel olarak korunması gereken bir parçasıdır. Çocuklar bedenlen olsun, zihinsel yönden olsun toplumun en bağımlı kesimidir. “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” ye göre on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır. Her bireyin hakları vardır ve bu haklar doğuştan kazanılmaktadır.

Her insan doğuştan bazı hak ve sorumluluklara sahiptir. Bir ülkenin gelişmişlik seviyesi, çocuklara verdiği eğitim ve onların haklarına duyduğu saygıyla doğru orantılıdır. Bir toplumda çocuk haklarına saygı gösterilmiyor ve çocuklar kötü koşullarda yaşıyorlarsa o ülkenin geri kalmış bir ülke olduğu söylenebilir (Dirican, 2018). Dünya üzerinde tüm çocuklar eşit koşullarda yaşamamaktadır. Çocukların eşit koşullarda yaşamasını sağlamak için 1899 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme 54 maddeden oluşmaktadır ve ülkelerin tamamına yakını bu sözleşmeyi kabul etmiştir. 1990 yılında Türkiye de bu sözleşmeyi imzalanmıştır. Öncelikli olarak çocukları esas alan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, insan haklarının ana amacını hiçbir yerde çocuklara ayrımcılık uygulanamaz diye açıklamıştır. Bu ilk yasal bağlayıcı uluslararası öge, bir dizi hukuki, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla birleştirilmiştir.

Anayasamıza göre Çocuk Hakları Sözleşmesi yasa hükmündedir. Tüm çocukların kanun ile belirlenmiş hakları vardır. Zaman içinde çocukluk bilincinin olduğu bir hukuksal düzene ulaşmak yaklaşık 400 yılı bulmuştur (Akyüz, 2001). Çocuk hakları sözleşmesinin 28. maddesinde çocuğun eğitime vurgu yapılmıştır.

Madde 28: 1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- a. İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- b. Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- c. Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- d. Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- e. Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme'ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası iş birliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur (UNICEF, 2004).

Ayrıca 42. maddede eğitim öğretim hakkına vurgu yapılarak, "Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır" ifadesine yer verilmiştir (Cılga, 2001).

Eski çağlardan günümüze toplumsal normlara aykırı davranan kişilerin farklı davranışları efsanelerde, öykülerde ve masalarda betimlenmiştir. Bedensel yapılarında ya da davranışlarında farklılık olan bireyler ile diğer insanlar arasında bir farklılığa “bireysel farklılık” denilmektedir. Bireysel farklılık, insanın değişmez özelliklerden sadece birini dikkate alarak, kişinin bir özelliğiyle diğerinden farklı olduğunu belirtmez (Özyürek, 2005). Normal gelişim gösteren bireyler gibi, özel gereksinimli bireylerin de eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanma hakkına sahiptir. Eğitimde fırsat eşitliği olduğu sürece özel gereksinimli bireyler toplumun bir parçası olarak yaşayabileceklerdir. Özel gereksinimli bireyler akranlarından ayrı ve akranlarıyla birlikte iki farklı eğitim alabilirler. Akranlarından ayrı yapılan eğitim, bireyin özel gereksinimi oranında özel eğitim sınıfında, özel program çerçevesinde, özel eğitim personeli tarafından gerçekleştirilir. Akranlarla birlikte yapılan eğitimde ise, özel gereksinimli öğrenciler ile normal öğrencilerin beraber olduğu sınıflarda normal sınıf öğretmenleri tarafından gerçekleştirilir (Batu ve Kırcaali İftar, 2006).

Özel eğitime muhtaç bireyler bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve sağlık yönünden akranlarından farklı olması sebebiyle normal eğitim hizmetlerinden yararlanamayan 0-18 yaş grubundaki çocuklardır. Her çocuğun öğrenmeleri birbirinden farklıdır. Bazı çocuklar hızlı öğrenirken bazıları çok daha yavaş ve zor öğrenir (URL 1) Özel eğitim, özel gereksinimli çocukların eğitimleri için özel olarak yetiştirilmiş personel ve yine onlar için özel olarak geliştirilmiş eğitim programları ile bu çocukların bireysel farklılıklarına göre hazırlanmış ortamda yürütülen eğitime özel eğitim denir (Özel Eğitim Konseyi, 1991).

Özel eğitim akranlarından farklı ve özel gereksinimli çocuklara verilen, üstün yetenekleri olan bireyleri yetenekleriyle paralel bir biçimde kapasitelerini en üst düzeye çıkmasını amaçlayan, yetersizliğin engelleme dönüşmesini önleyen, engelli çocuğu kendine yeterli seviyeye getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretken bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir (Ataman, 2005).

Milli Eğitim Bakanlığımız özel eğitime gereksinimi olan bireylerin gelişimlerini destekleyerek özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin haklarını güvence altına almayı hedeflemektedir. Bu konuda da yapılan tüm çalışmalarda özel gereksinimli çocukların eğitime erişim hakkı başta olmak üzere bu konudaki tüm haklarının ebeveynleri tarafından da bilinmesi ve bu haklardan yararlanması sağlanmalıdır (573 Sayılı KHK, 1997). Özel eğitim süreci; tanılama, yerleştirme, bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) hazırlanması, uygun ortamların düzenlenmesi, aile eğitimi ve sürekli izleme-değerlendirme aşamalarını içerir. Bu süreçte amaç, özel gereksinimli

bireylerin bağımsız ve topluma uyumlu bireyler olarak yetişmelerini desteklemektir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

Aile hizmetleri, zihinsel, bedensel, konuşma, duygusal, ruhsal, işitme, görme, öz bakım, sosyal ve diğer yönlerden özel eğitim ve rehabilitasyona gereksinim duyan bireylerin ebeveynlerine ilgili işin uzmanı tarafından çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak verilen hizmetlerin tamamıdır. Bu bireylerin ailelerine götürülen hizmetler, verilen bütün hizmetlerin etkililiğini artırır ve hedeflenen amaca daha kısa sürede ulaşılmasını sağlar. Ailelere yönelik verilen hizmetler genel olarak; aile ziyaretleri, psikolojik danışmanlık, aile danışmanlığı ve rehberlik, aile eğitim ve seminerleri, aile terapisi ve sosyo-kültürel etkinlikler gibi hizmetleri kapsar (Demirel, 2005).

Toplumların varlığını sürdürebilmesi için yeni nesiller yetiştirmesi ve bu süreçte çocukları koruma yollarını benimsemesi gereklidir. Her toplum, çocukları korumaya yönelik kendine özgü yöntemler geliştirmiştir. Kültürel yapı, çocukların özelliklerine dair algıları ve toplumun geleceğine ilişkin kültürel vizyonunu yansıtan çocuk yetiştirme uygulamalarını şekillendirir. Bu bağlamda, her kültür, çocukluk kavramını kendi değer sistemine uygun olarak farklı biçimlerde tanımlamaktadır (Güçlü, 2016). Çocuklara önem veren, onlara sağlam bir gelecek sağlayan toplumlar her zaman bir adım öndedir. Bu sebeple çocuk haklarının bilinmesi önem arz etmektedir. Çocuklar arasındaki özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin; haklarını öğrenmesi, hem bireylerin yaşam kalitesini artırmak hem de toplumsal eşitliği sağlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitiminde en önemli paydaşlardan biri ailedir. Bunun için ailenin bilinçlendirilmesi eğitimin ilk adımı olarak kabul edilebilir. Bu çalışmanın amacı, özel gereksinimli çocukların hakları konusunda farkındalıklarının incelenmesi ve bu verilere yönelik önerilerin geliştirilmesidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların sahip olduğu haklarının aileleri tarafından bilinirliği araştırılmaktadır. Bu sebeple araştırmanın doğası gereği nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji ile gerçekleştirilmiştir. Fenomenoloji deseni, bireylerin farkında oldukları ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde anlayamadıkları olgulara odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, yaşantılarımızda olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşılaşılabileceğimiz olguları

incelemeye imkân tanır. Fenomenoloji, bireyler için tamamen yabancı olmayan ancak tam anlamıyla kavranmamış olguları anlamlandırmayı amaçlayan araştırmalar için uygun bir zemin oluşturur (Yıldırım ve şimşek, 2013).

Araştırma Grubu

Araştırmada, Sakarya ilinin bulunan dört özel eēitim okulunda ve sekiz özel eēitim sınıfında, toplamda 12 farklı okulda, 65 veli ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların seçiminde örneklem türlerinden amaçlı örneklem kullanılmıştır. Araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemi, evrenin genel temsiliyetini saēlamak yerine, araştırılan konu hakkında bilgi ve deneyim sahibi bireylerin görüşlerine ve bilgilerine odaklanmayı hedefler. Bu yöntemde, araştırmacının asıl amacı, konuyla doērudan ilgili olan ve derinlemesine bilgi saēlayabilecek kişilere ulaşarak, araştırma sorularına daha nitelikli yanıtlar elde etmektir (Sıērı, 2021).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada veri toplama aracı olarak, katılımcıların deneyimlerine ve bilgilerine odaklanma amaçlandığı için görüşme kullanılmıştır. Görüşme; insanların geçmiş, şimdi ya da gelecekle ilgili tutum, görüş ve davranışları ile ilgili bilgi almak amacıyla yapılmaktadır (Güler vd., 2013). Araştırmada görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme; araştırmacının soruları önceden hazırladığı veya görüşme sürecinde ortaya çıkan konulara göre yeni soruların eklenebildiēi bir veri toplama yöntemidir (Güler vd., 2013). Yarı yapılandırılmış görüşmeler hem sabit seçenekli soruları cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine inceleme imkanını birleştirmeyi saēlar. (Büyüköztürk vd., 2010.) Araştırmanın amacına baēlı olarak özel gereksinimli olan bireylerin ailelerinin haklarının farkındalıkları ile ilgili dokuz soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Özel eēitim alan uzmanı iki farklı akademisyenden uzman görüşü alınılarak gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra aileler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi yapılırken dört araştırmacı ayrı ayrı okumuş ve kodlamıştır. Sonra bir araya gelerek verileri kodlamışlardır.

BULGULAR

Bu bölümde; araştırmanın amacına bağlı olarak, ailelerinin özel gereksinimli çocuklarının haklarından ne derecede haberdar olduklarına ilişkin elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

1. Ailelerin bilgi aldıkları yerler hakkındaki görüşler;

Yapılan çalışmada ebeveynlerin öğrencileri için gerekli eğitim hakkında; doktor, ram, rehabilitasyon merkezleri, öğretmen, internet gibi kurum ve kişilerden bilgi almaktadırlar. Aile söylemlerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir

Tablo 1. Eğitim hakkında bilgi alınan yerler tablosu

No	Söylemler	Toplam
1	Doktor	28
2	RAM	22
3	Öğretmen	6
4	İnternet	5
5	Arkadaş	4
6	Çevre	1
7	Hiçbir yerden bilgi edinmedik	1

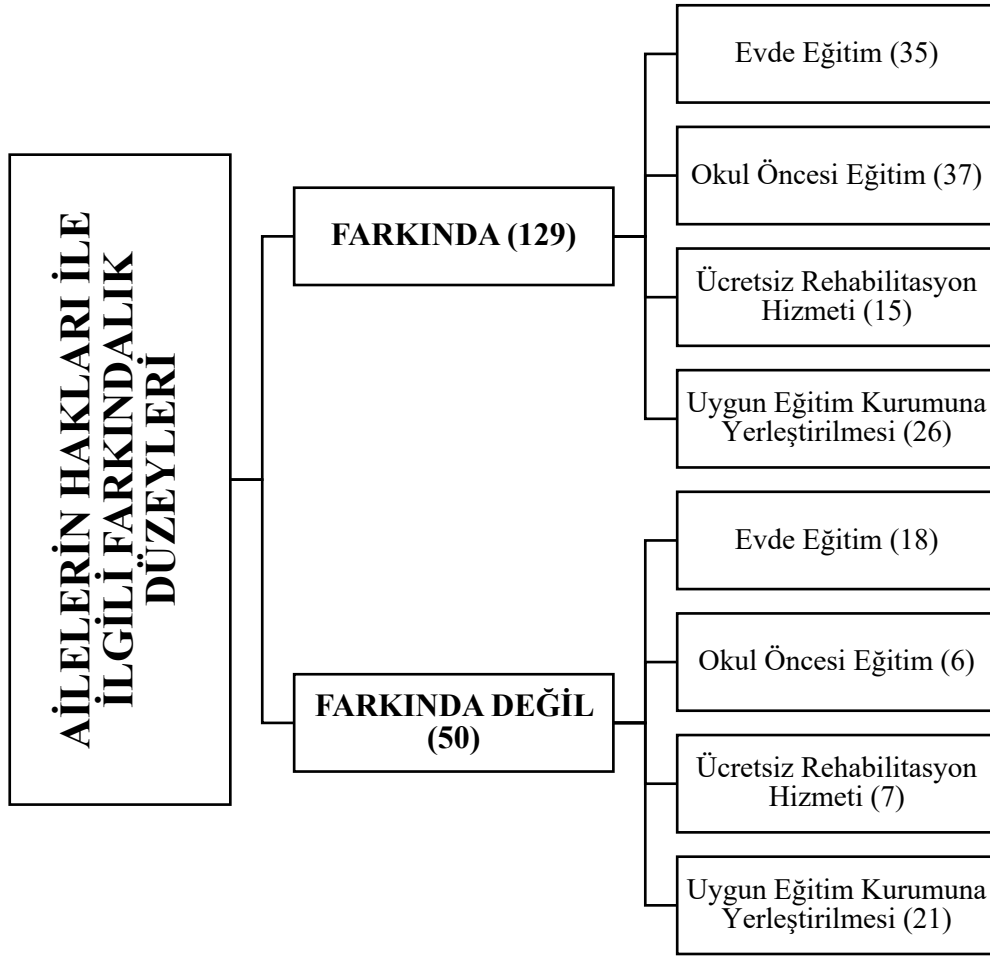
Tablo 1 incelendiğinde; ailelerin ilk sırada doktordan (28) bilgi aldıklarını söylemektedirler. İkinci olarak RAM (22)' dan eğitim hakkında bilgi almaktadırlar. 6 öğrenci velisi öğretmen, 5 veli kendi imkanlarıyla internette araştırma yapmıştır, 4 veli ise arkadaşlarından bilgi almıştır. Ayrıca bir kişi çevreden de bilgi aldığını, bir kişi ise hiçbir yerden bilgi almadıklarını söylemişlerdir.

2. Ailelerin hakları ile ilgili farkındalık düzeyleri

Katılımcıların özel eğitime gereksinim duyan çocukların sahip oldukları haklarla ilgili farkındalık düzeylerini içeren tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 2. Ailelerin hakları ile ilgili farkındalık düzeyleri

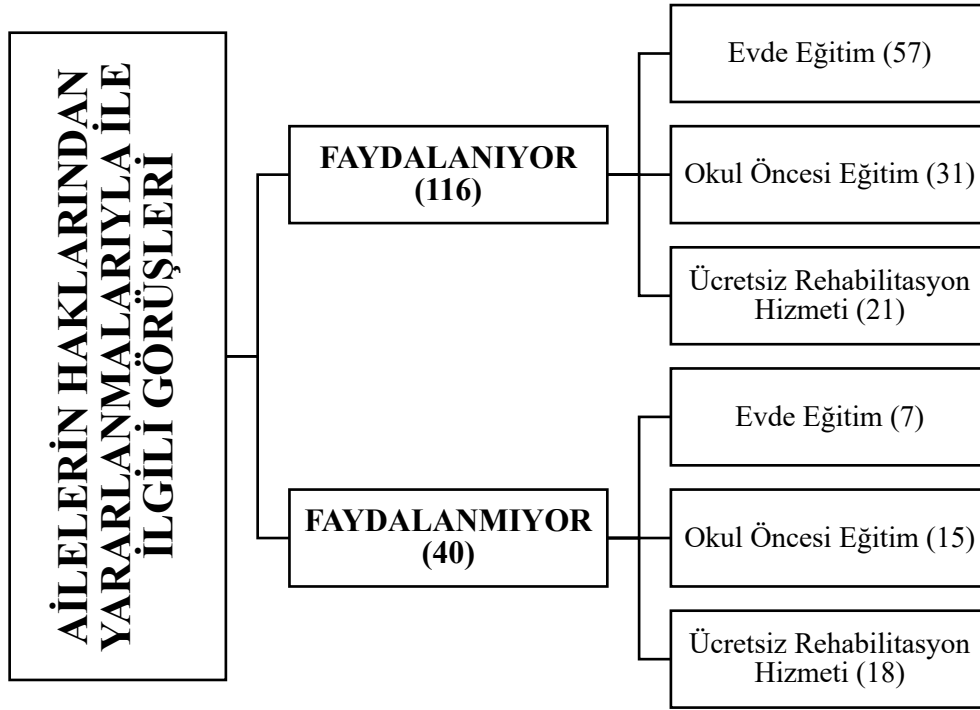
Tablo 2’de görüldüğü üzere; velilerden 35 kişi evde eğitim hakkı ile ilgili bilgi sahibi olduğu görülmektedir. 37 öğrencinin velisi okul öncesi eğitim hakkı ile ilgili bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Ücretsiz rehabilitasyon hakkını bilen 15, uygun eğitim kurumuna yerleştirilmesi hakkını bilen ise 26 kişi bulunmaktadır.

Velilerden 18 katılımcı evde eğitim hakkını, 6 katılımcı okul öncesi eğitim hakkını, 7 katılımcı ücretsiz rehabilitasyon hakkını, 21 katılımcı ise uygun eğitim kurumuna yerleştirilme hakkını bilmediği görülmektedir.

3. Ailelerin haklarından yararlanmalarıyla ilgili görüşleri

Katılımcıların özel eğitime gereksinim duyan çocukların sahip oldukları haklardan faydalanmaları ile ilgili görüşlerini içeren tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. Ailelerin haklarından yararlanmalarıyla ilgili görüşleri

Tablo 3 incelendiğinde; 57 katılımcının evde eğitim, 31 katılımcının okul öncesi eğitim hakkı, 21 katılımcının ücretsiz rehabilitasyon hizmeti hakkından faydalandığı görülmektedir. 7 katılımcının evde eğitim, 15 katılımcının okul öncesi eğitim, 18 katılımcı ise ücretsiz rehabilitasyon hizmeti hakkından yararlanmamaktadır.

4. Okul öncesi eğitimin faydaları hakkındaki görüşler

Aileler okul öncesi eğitimin sosyalleştirdiği, kişisel gelişim açısından geliştirici olduğu, yararlı olduğunu, özgüveni arttırdığı, verimli olduğunu, sorumluluk bilincini ve öz bakım becerilerini geliştirdiğini söylemektedirler. Bazı aileler ise okul öncesi eğitim almadığını söylemektedir. Aile söylemlerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4. Okul öncesi eğitimin faydaları hakkındaki görüşler

No	Söylemler	Toplam
1	Sosyalleştiriyor	21
2	Geliştirici (Kişisel Gelişim açısından)	18
3	Yararlı	15
4	Eğitim alınmadı	7
5	Kaynaşma	7
6	Özgüveni arttırıyor	6

7	Verimli	4
8	Sorumluluk bilinci artıyor	1
9	Öz bakım becerilerini geliştiriyor	1

İlk sırada okul öncesi eğitimin öğrencileri sosyalleştirdiğine değinilmiştir. İkinci sırada kişisel gelişim açısından geliştirici olduğunu söylemektedirler. Aileler genel olarak okul öncesi eğitimin yararlı olduğunu düşünmektedirler. Altı ebeveyn okul öncesi eğitimin özgüveni arttırdığını düşünmektedir. 4 ebeveyn ise verimli olduğunu öne sürmektedir. Bir ebeveyn sorumluluk bilincini arttırdığını, bir ebeveyn ise öz bakım becerilerini geliştirdiğini düşünmektedir. Okul öncesi eğitim, özel eğitimli bireyler için son derece önemlidir çünkü bu dönemde temel becerilerin kazanılması ve geliştirilmesi çok önemlidir. Özel gereksinimli bireylerin okul öncesi eğitimi almaları, onların sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişimlerini destekleyebilir. Ayrıca bu dönemde dil becerileri de geliştirilebilir. Konuyla ilgili katılımcı söylemlerine aşağıda yer verilmiştir.

-“Bu eğitim bence eğitimin en kritik dönemi, çocuklar ikili ilişkileri, birlikteliği, hayata bakışı erken yaşta kavramaya başlar. Bu yaşlarda öğrenilen her şey kalıcı olur. Bence eğitimde önem verilmesi gereken nokta tam da burasıdır.”

-“*Sosyalleşmesi ve kaynaşması adına çok etkili oldu.*” (K36)

-“*Kendine özgüveni geliştirdi.*” (K38)

-“*Kişisel gelişimine fayda sağladı.*” (K41)

-“*Okul öncesi eğitim almadık bilmiyorum.*” (K42)

-“*Bizim çocuklarımız için her daim eğitim çok önemli.*” (K46)

5. Çocukların nitelikli eğitim alması için başvuru kurumları hakkındaki görüşler

Ailelerin çocukları için uygun eğitim ortamlarına yerleştirilmesi ve nitelikli eğitim alması için nerelerden yardım aldıklarına dair görüşleri alınmıştır. Aile söylemlerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 5. Çocukların nitelikli eğitim alması için başvurulan kurumlar

No	Söylemler	Toplam
1	RAM	41
2	MEB	23
3	Bir kuruma başvurmamış	7
4	Özel eğitim okulu	6
5	Seminer hizmeti istiyor	1
6	Sağlık raporu	1
7	Kaymakamlık	1
8	Çocuk psikiyatristi	1

Çocukların nitelikli eğitim alması için aileler öncelikle RAM'a başvurmaktadır. İkinci sırada ise MEB (Milli Eğitim Bakanlığı)'na başvurmaktadır. Yedi aile ise herhangi bir kuruma başvurmamıştır. 6 kişi özel eğitim kurumuna başvurmuştur. Bir kişi bu konuyla ilgili seminer hizmeti istemektedir. Ayrıca ailelerden kaymakamlık ve çocuk psikiyatrisine de başvurular olmuş. Özel eğitimli bir çocuğun nitelikli eğitim alması için birkaç farklı kurum ve kuruluşa başvurabiliriz. Özel eğitim okulları, rehabilitasyon merkezleri, devlet destekli eğitim programları, özel eğitim danışmanlık firmaları gibi kurum ve kuruluşlara başvurarak en uygun eğitimi seçilebilir. Konuyla ilgili katılımcı söylemlerine aşağıda yer verilmiştir.

-“RAM'a gittik sadece başka bir yere gitmedim, bilmiyorum.” (K1)

-“Bilgim yok.” (K9)

-“Haklarımı biliyorum.” (K12)

-“Milli Eğitime başvuruyoruz.” (K19)

-“Araştırıyorum ve RAM'a başvuruyorum.”(K24)

9. Çocuklara sağlanması istenilen haklar hakkındaki görüşler

Çalışmamızda özel eğitimli bireylere tanınması istenilen hakların neler olduğuna dair araştırma yapılmıştır. Aile söylemlerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 10. Çocuklara sağlanması istenilen haklar

No	Söylemler	Toplam
1	Etkinlikler arttırılmalı	15
2	Spor aktiviteleri	12
3	Bireysel eğitim yoğunlaştırılmalı	10
4	Fiziki ortamlar geliştirilmeli	7
5	Çocukların raporlarının alınması kolaylaştırılmalı	6
6	Yaz tatilinde de eğitim	3
7	Toplum bilinçlendirilmeli	3
8	Çocuklara toplumsal hayatta ve iş hayatında daha fazla yer verilmeli	3
9	Özel oyun evleri	1
10	Haklar yeterli	1
11	Destek yardım ihtiyacı karşılanmalı	1
12	ABA verilmeli	1

Ailelerin talep ettiği haklara baktığımızda ilk sırada etkinliklerin arttırılması istenmektedir. İkinci sırada ise spor aktivitelerini yetersiz bulduklarını görmekteyiz. Üçüncü sırada bireysel eğitimin yoğunlaştırılması talebi bulunmaktadır. Ebeveynler fiziki ortamların geliştirilmesi gerektiğini de düşünmektedirler. Mevcut eğitim alınan fiziki ortamlardan memnun değiller. Ayrıca yaz tatilinde de eğitim verilmesi talepleri bulunmaktadır. Yaz okulu tarzında eğitimler düzenlenmesini istemektedirler. Çocuklara toplumsal hayatta ve iş hayatında daha fazla yer verilmeli talebi de bulunmaktadır. Destek yardım ihtiyacının karşılanmasını isteyen bir aile bulunmaktadır. Ayrıca bir aile ise hakları yeterli bulmaktadır. ABA verilmesini isteyen bir aile vardır. ABA terapisi, otizmlili çocukların yetersiz olduğu becerileri hayata geçirmede kullanılır. ABA terapisi, bir davranışın oluşumundan önce ve sonra var olan durumların davranışı etkilediğini düşünen bir yaklaşımdır (Ağır, 2020). Konuyla ilgili katılımcı söylemlerine aşağıda yer verilmiştir.

-“İhtiyaç hâlinde güvenle bırakabileceğimiz bakımevleri.” (K36)

-“Toplumun buna alışık olmasını ve toplumun buna saygı göstermesini.”

(K3)

-“Özel gereksinimli çocuklara hastanelerde öncelik tanınması gerekli. Randevu sistemine ihtiyaç duyulmadan doktorumuza ulaşabilmeliyiz.” (K55)

-“Spor okulları açılmalı. ABA eğitimi alınmalı. Hastane raporları çıkarmak için çocuğu hastanelerde sürüklenmemeli.” (K8)

-“Rehabilitasyonlarda haftada iki saat yerine saatleri artırılmalı. Öğretmenler özel eğitim öğretmeni olmalı sürekli öğretmen değişikliği olmamalı.” (K61)

-“Toplumda özgür olmasını ve farkına varılmasını.” (K21)

-“Daha gelişmiş özel eğitim okulları istiyoruz. Okula gönül rahatlığıyla yalnız gönderebileceğimiz ortam istiyorum. Her türlü aktivitenin olduğu okullar, daha çok özel eğitimcinin olduğu okullar istiyorum.” (K28)

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) özel eğitime gereksinimi olan bireylerin gelişimlerini destekleyerek özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin haklarını güvence altına almayı hedeflemektedir. Bu konuda da yapılan tüm çalışmalarda özel gereksinimli çocukların eğitime erişim hakkı başta olmak üzere bu konudaki tüm haklarının velileri tarafından da bilinmesi ve bu haklardan yararlanması sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Daşbaşı (2013), Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çocuklara sadece özel eğitim hizmeti vermek yeterli olmadığını savunmaktadır. Çünkü engellilik bireylerin tüm yaşantısını etkileyen bir süreçtir. Engelli çocuğa sahip olmak, bir ailenin bütün bireylerini etkilemektedir. Bu bakımdan, engelli çocuğun eğitimi yanında ailesinin de bilgilendirilmesi gerekebilir.

Aileler çocuklarının özel eğitimi olan birey olduklarını öğrendikleri ilk anda ulaşılabilir ilk kaynaktan bilgi almaktadırlar. Toplumdaki herkes özel eğitime ihtiyaç duyan birine dönüşebilir. Bu sebeple toplumdaki her birey özel eğitim hakkında bilinçlendirilmesi gerekebilir. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylere teşhis doktorları tarafından konulduğu için en çok doktorlardan bilgi alınmaktadır. Doktorlar da aileleri RAM (Rehberlik Araştırma Merkezi)'ne yönlendirdikleri için ikinci sırada RAM yer almaktadır. Aileler en fazla RAM'dan hizmet aldıkları için çok fazla söz edilmektedir. Ailelerin farkındalığını arttırmak konusunda en büyük etki RAM üzerindedir. Rehabilitasyon merkezleri hem fiziksel hem de zihinsel açıdan özel eğitimi olan bireylerin gelişimine katkıda bulunabilir. Bu nedenle bu tür hizmetlerin erken dönemde

başlatılması ve düzenli olarak devam ettirilmesi büyük önem arz edebilir. Rehabilitasyon aynı zamanda özel eğitilmiş bireylere sosyal beceri kazandırmada da yardımcı olabilir. Örneğin, grup terapisi veya etkinlikleri aracılığıyla diğer insanlarla etkileşime geçmeyi öğrenebilirler.

Çocukların aileleri genel olarak okul öncesi eğitime dair bilgi sahibi olsalar da, bu süreçte sahip oldukları haklar konusunda bilgi eksiklikleri yaşayan bireyler bulunmaktadır. Dünyada okul öncesi eğitimin önemi her geçen gün artmaktadır. Bu sebeple okul öncesi eğitim yaygın hale gelmelidir ve bu süreçte ailelerde eğitilmeli ve onlarla işbirliği yapılarak eğitime dahil edilmelidir. (Güler Yıldız, 2017) Okul öncesi eğitimin sağlanması, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin daha iyi bir temel oluşturmasına önemli ölçüde katkı sağlayabilir. Bu süreç, bireylerin hem bilişsel hem de sosyal becerilerinin gelişimini destekleyerek, özel eğitim sürecine daha hazır bir şekilde başlamalarını mümkün kılabilir. Bu dönemde kazanılacak temel beceriler ileriki yaşamlarında onlara büyük fayda sağlayabilir.

Çalışmada özel gereksinimli bireylerin haklarından biri olan evde eğitim hakkından faydalanmayanlar bulunmaktadır. Hatta büyük çoğunluk haklarından haberdar değildirler. Çocukların eğitimi ile ilgili rehberlik ve eğitim hizmetini yine RAM'dan almışlardır. Çocukların bir kısmı okul öncesi eğitim almamışlardır. Özel gereksinimli bireylerin uygun eğitim ortamına yerleştirilmesinde ailelerin bir kısmı haklarından haberdar iken, diğer kısmı haklarından haberdar değil. Ailelerin eğitim hakkında bilgi alabilecekleri tek kurum RAM olduğu görülmektedir. Bu sebeple öncelikle okul öncesi okullardan başlayarak tüm eğitim kurumlarında rehberlik servisi tarafından ailelerin bilgilendirilmesi gerekli olabilir. Evde eğitimin sağlanmasıyla birlikte herhangi bir engel veya zorlu durum karşısında bile herkesin en iyi şekilde desteklenmesini sağlanabilir. Bu sayede herkesin kendilerini geliştirmesi ve potansiyellerini gerçekleştirme mümkün olabilir.

Çocuklara sağlanmasını istedikleri imkanlar hususunda aileler, çocuklara verilen eğitimlerin artırılması, spor aktivitelerinin eklenmesi, bireysel eğitimlerin artırılması, fiziki ortamların geliştirilmesi vb. konularda iyileştirmeler yapılması talebinde bulunmaktadırlar. Eğitimin yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırma sonucunda, özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların ailelerinin bazı hakları hakkında bilgisiz oldukları ortaya çıkmıştır. Bu durumun giderilmesi için aile eğitimlerinin artırılması ve bilinçlendirme faaliyetlerinin desteklenmesi gerekebilir. Ayrıca, bu çalışmayla okullardaki çalışanlar, özel eğitim kurumları çalışanları, rehabilitasyon merkezleri çalışanları ve akademisyenleri bu konuda bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. Özel gereksinimli bireylerin

haklarının korunması ve onlara eşit fırsatların sunulması toplumsal bir sorumluluktur. Bu doğrultuda yapılan araştırma sonuçlarının paylaşılması ve farkındalık oluşturulması, toplumda daha fazla destek ve anlayışın gelişmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca, özel gereksinimli bireyler için evde eğitimin önemi de vurgulanabilir. Evde eğitim hizmetleri, bu bireylerin ihtiyaçlarına daha fazla odaklanarak kişiselleştirilmiş bir öğrenme deneyimi sunabilir. Bu tür programlar sayesinde özel gereksinimli çocukların potansiyellerini en üst düzeye çıkarmak mümkün olabilir. Sonuç olarak; toplumdaki her kesimin bu konuda bilinçlenmesi ve destek vermesiyle özel gereksinimli bireyler için daha adil bir yaşam ortamının oluşturulması mümkün olabilir.

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin ailelerinin talepleri göz önünde bulundurulabilir. Eğitimler arttırılabilir ve aileleri bilinçlendirmek için sık sık seminerler düzenlenebilir. Ayrıca özel eğitim öğretmenleri de aileleri bilinçlendirme konusunda daha hassas davranmaları gerekebilir. Ailelere yönelik çalışmaların titizlikle yürütülmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları ailelere yeterli desteği sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

Ağır, M. (2020). Otizmde aba terapisinin önemi. 10.07.2023, <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/mine-agir/otizmde-aba-terapisinin-onemi-2911541>
mine ağır, 2020.

Akyüz, E. (2001, Temmuz, Ağustos, Eylül). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 1(151).

Ataman, A. (2005). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Batu, S. Ve Kırcaali İftar, G. (2006). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010), *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Cılga, A. (2001, Temmuz, Ağustos, Eylül). Çocuk hakları ve eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 1(151).

Daşbaşı, S. (2013, Nisan). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde ailelere yönelik sosyal hizmet uygulaması: bir değerlendirme araştırması. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 24(1), 113.

Demirel, S. (2005, Mayıs). Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinde aile eğitiminin önemi. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 5(1), 67.

Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi (ÇGD) Journal of Child and Development (J-CAD)*, 2(1), 51-62.

Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi*, (1özel), 1-22.

Güler, A., Hacıoğlu M. B. ve Taşgın, S. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Güler Yıldız, T. (2017). *Anne baba eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Kıncal, R. Y. (Ed.). (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi. (2010). Evde ve hastanede eğitim hizmetleri yönergesi. Sayı: 2629, 104.

Özel Eğitim Konseyi - Raporlar - Görüşmeler – Kararlar. (1991). 24. Millî Eğitim Bakanlığı, Bilim ve Sanat Merkezleri. Ankara: Meb Yayınları.

Özyürek, M. (2005). *Bireysel farklılıkları inceleme yaklaşımları*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Sığırı, Ü., 2021, *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Beta Yayıncılık.

Tanap Sosyal ve Çevresel Yatırım Programları El Kitabı (2019). Otizm spektrum bozukluğu ile ilgili merak ettiğiniz her şey. Tohum Otizm Vakfı. www.tohumotizm.org.tr.

UNICEF (2004). Çocuk haklarına dair sözleşme. 07.09.2023. https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (1997). 30.05.1997 tarihli ve 573 sayılı Özel Eğitim İhtiyacı Olan Bireylerin Yasal Hakları.

İnternet Kaynakları

URL 1: 17.08.2023, https://samiyucelegitimuygulamaokulu.meb.k12.tr/icerikler/ozel-egitim-nedir_2899337.html

Ek 1.

1.Çocuğunuza özel gereksinimli birey teşhisi konulduğunda nasıl bir eğitim alması gerektiği hususunda nereden ve nasıl bilgi edindiniz?
2. Özel gereksinimli çocuğunuza sağlanabilecek evde eğitim hakları hususunda neler biliyorsunuz?
3. Çocuğunuzun eğitimi ile ilgili rehberlik ve eğitim hizmeti aldınız mı? Eğer aldıysanız nereden ve kimden aldınız?
4. Özel gereksinimli çocuğunuzun okul öncesi eğitim almasına yönelik haklarınız hususunda neler biliyorsunuz? Çocuğunuz okul öncesi eğitim aldı mı?
5. Okul öncesi eğitimin faydaları hakkında neler düşünöyorsunuz? Açıklar mısınız?
6. Özel gereksinimli çocuğunuzun ücretsiz rehabilitasyon merkezlerinden eğitim almasına yönelik haklarınız hususunda neler biliyorsunuz? Çocuğunuz rehabilitasyon hizmeti aldı mı? / alıyor mu?

7. Özel gereksinimli çocuğunuzun uygun eğitim ortamına yerleştirilmesi ve nitelikli eğitim alması hususunda haklarınız nelerdir?

8. Çocuğunuzun doğru eğitim ortamına yerleştirilmesi ve nitelikli eğitim alması için hangi kurum ve kuruluşlara başvuruyorsunuz?

9.Çocuklarınıza sağlanmasını istediğiniz fakat ülkemizde sağlanmayan ne gibi haklar olmalı sizce?